

Карпатська Русь

Karpatska Rus *Carpatho-Rus*

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT YONKERS, NEW YORK AND OTHER MAILING ADDRESSES

Ч. 1 ЮНКЕРС, НІ., ПЯТНИЦА, 7-ГО ЯНВАРЯ 1994-YONKERS, N.Y., JANUARY 7, 1994, VOLLXVII, NO. 1

Христос Раждається Славите Его!

ВЕЛИЯ

Сіна і соломи до хыжы няньо
принесли,
на землі розстелили, на столі
положили,
сгїл білим пристералом
прикрыли.
На столі під сіном зерна
насіпали.
В відри няньо зимной воды
принесли,
до ней дрібні гроши шмарили,
дігям митися казали.
А по тім при столі родина
цїла,
клячаючи, молитву відмовила.
В куті, на лавці, сгояв горнец,
до него няньо каждой
потравы
три ложки одложили.
То для звірят, што в сгаенці
Дігя огривали.
Коляду по вечері сьваті разом
заспівали
і зас на колінах за дары Божи
подякували.

Невелька яличка в кутику
стояла,
бідненько убрана, бо і родина
бідна.
Повагом своїм тіш
припоминала,
же ту ей місце, бо ту ей
земля рідна,
і она тіж Дігя Боже і цілу
родину буде охороняла.
Ярослав Зволітські

Бог предвічний народився,
Прийшов днесь із небес,
Щоб спасти люд свій ввесь
І утішив вся.
В Вифлемі народився:
Месія, Христос наш
І Пан наш, для всіх нас
Нам народився.
Ознаймив це Ангел Божий:
Наперед пастирям
А вчєра звїздарям
І земним звїрам.
Діва Сина як народила,
Звїзда ста, де Христа
Невіста Пречиста,
Сина зродила.

В тот Вечыр

Нас пару люди
то так як бы нас
не было
Затоптаны
серед моря снїгу
в гористій дідині
лемкы
розпорошены як птахы
а крякы всяди
же може присїсти
тисячы...
знаком хреста
на четверо
подїлиме зеренце
серед смугы лісів
росне ищы хлїб
на кеселицю
росне на небі
снїп звїзд
снїп ярцю
найдеге
в синім стїжку неба
Иде Велия
даруйме собі
жмінку тепла
Як перед віками
прийде Исус
Він так не дуже
потрїбує

Володислав Грабан

ОТДІЛАМ ЛЕМКО СОЮЗА, ВШЫТКИМ ЧЛЕНАМ ЛЕМКО СОЮЗА
И ИХ РОДИНАМ И ЧИТАТЕЛЯМ "КАРПАТСКОЙ РУСИ" ЖЕЛАЕМ
ВЕСЕЛИХ СВЯТ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВОГО И ЩАСЛИВОГО
НОВОГО РОКУ 1994, ДОБРОГО ЗДОРОВЛЯ И УСПІХІВ

ГОЛОВНЕ ПРАВЛЕНИЕ И
ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ ЛЕМКО
СОЮЗА
ФЕСТИВАЛЬНИЙ КОМІТЕТ
ЛЕМКО СОЮЗА
ЛЕМКО РЕЛИФ КОМІТЕТ ЛЕМКО
СОЮЗА
ДИРЕКЦІЯ ЛЕМКО РЕЗОРТА

НА ПОРОЗІ НОВОГО 1994 РОКУ!

За остатні роки не лем в світі, але і на Лемківщині зашли великі зміни. Перемога демократичних сил в Польщі, Словаччині і на Україні вселили в Лемків надію, же наконець буде направлена Лемкам кривда і позволят повернути в рідні гори з примусового вигнання, бо того вимагає історична правда і права человека признаны ООН.

Не зважаючи на інфляцію і економічні труднощі значно оживилося релігійне і культурне життя на Лемківщині.

Закінчується будова Православного культурного центру в Горлицях, величавого собору в Криници. В 1993 році в Зиндранові успішно відбулося друге "Русалія", "Поетична осін поезій Лемків", Народа представників Лемківських музеїв; устанавлено млин-вітряк, одремонтовано будинок музею, вмонтовано дві мармурові таблиці, присвячені видатним діячам - Лемкам Володимир Хиляку і Івану Русенку. В Жидині успішно перешла 10-та "Лемківська Вагра". Русинсько-демократичний круг Лемків в Білянці, яким керує Павло Стефановський видає журнал "Лемко", яким висвітлює матеріали по направленню кривди Лемкам і права повернення в рідні гори. "Стоваришнина Лемків" в Лігници випустило Календар-альманах на 1993 рік з цікавими матеріалами і організувало "Лемківську Вагру" на західних землях Польщі.

Польська преса, радіо і телевізія приділяють певну увагу культурі і життю Лемків.

Величаво одсвяткували Православні Лемки 10-ти річчя створення Перемишльсько-Новосанчівської єпархії во главе з високодостойним Владыкою Лемківщини Адамом.

В 1994 році в септєбрі відбудеться в Горлицях епохальна подія не лем в життю Православних Лемків, але цілої Православної Церкви - Канонізація о.Максима Сандовича, який в 1914 році віддав життя за Святе Православ'є. Прах о.Максима спочиває на цвинтарі в Жидині.

До урочистості канонізації о.Максима треба відповідно приготуватися, а іменно: викінчити будову Православного культурного центру в Горлицях, де будуть проходити міроприємства, пов'язані з урочистостями канонізації, зробити "Раку" для останків о.Максима, та закінчити оформлення собору в Криници.

На жаль, Лемки в Польщі не в стані самим того виконати, тому просьба до Лемків в Америці і Канаді допомогти фінансово Владиці Адаму закінчити будову в Горлицях і Криници, та гідно приготуватися до великого торжества Православних Лемків - канонізації о.Максима.

Лемки все були щедрі в жертвах на релігійні і народні цілі. Вірю же і тим разом щедро причиняться до розвитку релігійного і культурного життя на рідній Лемківщині.

Петро Лем.

ДОРОГЫ КРАЯНЕ!

"Не забудь Лемку, же Твої корені під Бєсєидом зосгали..."

Пішли там Лемку свої вучата, нех ходят по горах і сїот бучину, бо там їх пришвіст, в тих наших горах. Колиси треба лишити чужину".

ЯЗволинский.

Сердечно вїтам Вас з Рїздвом Христовим і Новим 1994 роком!

Пливуг рочкы, як вода ріком, едни родятся, другы отходят у вїчність і так поколїня за поколїням. Увидїлиме свїг хто в рїдних горах - чудо Карпатах, хто на чужинї, бо гїрка доля розмегала нас по свїгу і жиєме в рїжних країнах з одмінними економічними і політичними системами.

На жаль, небогато Лемків, і найбїднїше жиє на прадїдвїскї землі - Лемківщинї і оних треба нам пам'ятати. За Святом Вечерїом кед будеме вїншувати, наши думкы полетят на Лемківщину, де наше корїня, де могили наших предкїв і не єдному потече слеза при слогадї о минувшїм, яке николи не вернегся, за тьма, котры юж не з нами.

Наша будучність в нашїй єдностї та вихованю молодого поколїня в любви до рїдного краю, гордостї за свое походженя, за свою самобутнугу культуру.

В ден Святої Велиї жычу Вам Веселих Свят Рїздва Христового і щасливого 1994 року.

Нех Всевишний дарує лучшу долю нашому народу, а каждой родинї - здоровя, щастя і добра.

Петро Когутов.

ВЕЛИЯ НА ЛЕМКІВЩИНІ!

На передодні Рїздва вшитка робота спїняється і лем иде підготовка до Святої Вечери. Всяди мусит бути порядок, бо иде Свят Вечір і Рїздво. Ден перед Рїздвом проводиться в спокою і мирї. По полудни запалюється новий воген і ним розпалюють в печї 12 полїн, што готувалися 12 днїв, і на них починають варити 12 традиційних страв. Уся родина і вся худоба на Свят Вечір мусит бути вдома, а хто не буде, той засуджений блукати цілий рік. До Вечерї, што звется Святою, сїдає урочисто вся родина, а також запрошуют тих, хто не може готувити своєї Вечери.

А під вечер до хати вноситься і кладєся дїдух ритуального значення, вносять сїно, а під стїл - звичайний снїп. В кугї кладуг кугю, узвар і бохонец хїба.

Христос родився на сїні, і тим шанував його, тому на Рїздво воно так шанується всіма народами.

Про Святу Вечерю повно рїзних повїрїв. Під час Святої Вечерї не вїльно ани розмовляти, ани вставати води напитись, бо інакше будеш всі жнїва хотїти пити. Як чихнеш за Вечерею, то на щастя.

На чотирьох вуглах столу на Свят Вечір газдиня кладє часник під скатертину, штоб злу силу відганяти.

У святкуванї Свят-Вечора під Рїздво в теперїшний час помїшалось дохристїянське з христїянським. Звичайно в той день постят, а за стїл сїдають лем годї, коли появиться на небї Рїздвяна звїзда. Хто в родинї перший увидит Рїздвяну звїзду тот буде щасливїший. Перед вечерєю обмивають лице водою з річки.

Господар дому обходить з Молитвою весь дїм і обкаджує ладаном. За ту Святу Вечерю конче ставлять порожні миски і кладуг до них ложки для своїх померлих.

Сїдаючи за вечерю, господар, набравши кугї в ложку, вїтає цілу родину, жичит вшиткым щастя і здоровля, штоб народжене дитятко благословляло нас і худобу цїлий рік та відвертало зло від дому і на знак великого будучого врожаю три рази кидає кугю аж під стелю, то на розплїд худоби та бджїл.

На Свят-Вечір особливо не забуває за свою худобу і дає єй трохи з ритуальних страв, благословляє єї хїбом та обкурює ладаном. По закінченї Святої Вечерї найстаршїй гасит свїчку і всі уважно дивляться, куди иде дим. Якщо до стелї - то на щастя, а як до дверей - то хтось помре. На закінченя всі клячуг і тихо моляться.

У вечерї приходять колядники і колядуют надворї під вїкнами, а в хатї вїншуют, тобто промовляють святковї побажаня: щастя і здоровля "повні кошари і великі отари, телички і овечки зеленого винця і красного молодця". Опівночи під Рїздво воли, корови і вївці розмовляють і скаржатся на господаря, якщо він їх зле доглядає. Господь може почути ту скаргу і покарати несумлїнного.

Господь поблагословив волам, коровам і вївцям говорити раз на рік за то, што вони грїли в яслах народженого Дитинку Христа.

Того вечора багато ворожат, а то і заклинають. Газдиня варачи кугю, квоче, штоб кури неслися. Господар, стелючи сїно чи солому, ричит коровою, бекає вївцею і ірже конем, штоб велася худоба. Затикають всі дїрки в лавах, штоб так роти позатикало ворогам.

Починаючи від Свят-Вечора аж до Водохреща колядуют, тобто співають ритуальні піснї, так званї колядки. Газдї і газдинї в колядках бажали щастя і здоровля, врожаю та богатства.

П.К.

ВЕРШИ

Братья-Лемки, а ци знате, же там,
в старом краю,
Нашы братья, наши сестры помочы
чекают!
Мы ту маме дость способу, жебы
им помочы -
Лем посмотме, подумайме и
каждый най хоче!

То нам люде - "орайт" скажуг,
жезме пографили,
Што зме знали и як могли, ведля
нашой силы...
А найперше наши "Клубы" и
"Братства всіх святых",
Най раз знают, же Отчызна - то
нашы Карпаты.

Свят.

Д-р Спльж

Горлицкий Бурсак

(Продовження з ч. 24 "КР")

ИЗ ГОРЛИЦКОЙ ТЮРЬМЫ ДО
ТАЛЕРГОФУ

Всі ми отдыхнули свободнійше. коли наш поїзд рушил со станції в Горлицях. Я сам думал, што найгоршы приключення остались за нами. В Горлицях люде нас знали, а тепер ідеме меже чужых людей, котры не будут интересоватися нами и не будут докучати, як докучали свои знакомы полякы на горлицкой станції. Но дуже скоро я переконался, што оно выходит иначе.

Найперше нас интересовало головно то, яком дорогом нас повезут. Мы знали, што ідеме в далеку Стирию, за Відень, так одны в нашом вагоні говорили, што повезут нас на Тарнов и Краков, а так через Моравию до Відня; а другы думали, што — через Венгрию. Того другого пути мы найбільше боялись. О дикости мадьярских гонведов и гусаров в Галичині всі говорили с трепетом. При отступлении перед русскими войсками они вшали, рубали и стріляли без милосердия невинне цивильне население, то чого можна сподіватися, если наш поїзд остановится на даякой станції меже мадьярами в их краині?

Из Струж наш поїзд пошел дальше в сторону Грибова и Нового Санча, так было ясно, што на Тарнов не поїдеме. С початку выглядало, што повезут нас на Мушину-Орлов и через Венгрию, но в Новом Санчі нас поїзд обернули на Лиманову. Мы іхали польским Подгальем через Западну Галичину. И то, што мы пережили на польских станциях Западной Галичины, останеся в памяти каждого из нас до конца жизни. На каждой остановкі чекали на наш поїзд одичалы толпы людей — старших и подростков, интеллигенции и хлопов. Як тилько поїзд остановился, и жандармы пооткрывали вагоны, начиналась чортовска оргия. На нас сыпались такы брудны прозвкы и проклятия, яких мы перше ани не чули. Человек аж чудувался, откуда в польском языке набралось стилько той мерзоты. И то выходило из уст не лем звычайных оборванцев и некультурных низов, но также оглажденных интеллигентов, на вид культурных особ. Найгорше шаліли тоты несамовиты толпы, як увиділи в вагоні русского священника. Кричали на них та-

кими словами, як "быку", "баволье", робили собі брудны сміхы, што тепер "поп не буде бавитися больше с попадянками". Пінилися в якоїсь дикой злобі и кричали: "А скору с тебе дерти! А сольом посыпувати! А на огню припикати, абы-с памятал, як с московским царем тримати!" На одной станції молодой панок под руку с пышно убранном панном подошел к вагону и, показуючи паличком, сказал до своей товаришкы: "Посмот на того цмока-попа, як ся спас на царских рублях!"

Но и того словесного издівательства было мало. На гдеяких станциях подросткы кидали камінюм и бутылками до наших вагонов. А жандармы, якбы нарочно, смотріли собі в иншу сторону, подавали по собі, же не видят. Мы скоро переконались, што жандармы сами до того наводят. Як отворили вагоны, то ходили по перроні и росповідали там публикі, кого они везут в tych вагонах. Человеку здавалось, што мы не проїдеме цілыми через польскы районы старой Австрии. В каждую хвилию тоты бісноваты люде могли ворватися в наши вагоны с коликками або ножами. А тут нарочно остановок было много, и поїзд выстоювал долго на каждой остановкі.

В школі я читал много о страшных жестокостях в польско-козацких войнах, но тепер я почувствовал, откуда бралась та люта ненависть украинских козаков к польским панам и католицкому духовенству. Дай тым нашим полякам волю, то сны и тепер в 20-ом столітні загнали бы большу часть нашего народа до козацтва и сами своим сліпом злобом воспитали бы новых Наливайков, Кривоносов, Хмельницких.

Гдесь над раном д-р Дмитрий Собин, котрый попередно был на желізнодорожной службі и знал росклад австрийских желізных дорог, сказал, што мы повернули уж на Словакию, то значит, в Венгрию. У каждого сердце пало. Мы со страхом думали, што нас тепер жеде в мадьярском краю.

Но вышло як раз наоборот. Сейчас за границом настала якась инша атмосфера, и выглядало так, якбы мы находились не в Австро-Венгрии, котра была в войні с русскими, но в даякой нейтральной краині. Дармо отвєряли жандармы двери наших вагонов на первой венгерской

станции, где остановился наш поїзд; дармо говорили всім, кого лем замітили, што в tych вагонах русских зрадников везут. Мадьярска публика на той и на слідующих станциях оставалась спокойном, холоднокровном. Наибольше, што случалось, то такий мадьяр, а може словак, приходил к нашому вагону, посмотріл на нас гнівно и сказал пару слов, в роді: "Што вы зробили? Чому против своей державы пошли?" Но и то он говорил людским голосом, як человек до человека. Не получивши отвїта, он ишел в свою сторону.

То повторялось через цілу Венгрию на станциях, где мы останавливались, а потом и в німецких районах Австрии. Нигде мы не терпіли таких оскорблений, як в братской славянской Польші. Нигде жандармам не удалось организовать толпы даже для "патриотичной" демонстрации против нас. Што больше, на німецких станциях давалось замітити у гдеяких швабов якбы искру сочувствия и жалю. Бо каждому было ясно, што то не на параду везут нас куда то под таким сильным конвойом. Одна молода німка, узнавши от жандармов, што мы за одны, и ругала нас, а начала плакати и сказала:

"Solche junge Leute — laute Burschen werden dort krepieren." ("Такы молоды люде — просто хлопці будут там пропадати").

Гдесь на другой остановкі в Венгрии принесли нам до вагонов істи — добрый мадьярский гуляш в росолі. А тым занимались женщины, одіты як военны сестры милосердия, с червеными крестами. И потом на другых станциях мы доставали регулярно страву.

Тот контраст в отношении к нам місцевого населения в Польші, с одной стороны, и в Венгрии и Австрии, с другой, врїзался глубоко в наши чувства и мысли. Чому то рядовы мадьяры и німцы в той самой Австро-Венгрии отнесли к нам цілком иначе, як рядовы полякы? Над тым мы в вагоні вели долги бесіды.

Одны из нас объясняли то звычайном ворожнечом меже сусідами. Для мадьяр и німцев мы были далеки, незнаны люде, то они не мали заостренного чувства к нам. А с поляками мы вічны сусіды, стыкались с ними постоянно в повседневной жизни,

(Продовження на стор.4)

(Продовження з стор.3)

в малих и больших справах, як противники в религии, политики и господарской діяльности, то ненависть их к нам была жива, свіжа, заострена, и як пришла нагода, они не могли вздержатися, шtbody не проявити ей так, як знали.

Но други меже нами входили в тоту ситуацию глубже и объясняли пережитый нами контраст характером и культурным воспитанием тех народов. В німецьком складі характера показується головно дисциплина и порядок. Сам по собі пересічний німець не буде пускатися в дикунство, но як приде приказ от законной власти, то он есть готовый на найгоршы звірства. Но поляк не признає дисциплины, лем есть склонный лично, индивидуально к нарушению законного порядку и к массовому шаленству. Поляк сам буде чинити звірства на свою руку при малійшом поводи. А у німца и мадьяра есть воспитано уважение к законности, к формальной справедливости. Над арестованным человеком под конвоем солдатом со штыками он не буде издіватися, бо триматся того, што такой человек уж есть в руках закона и мусит понести кару за свои провины. Поляки не воспитали в собі такого уважения к законному порядку, зэ то поляк дуже часто буде показувати самолично жестокость к связанному арестанту и к беззащитному человеку. В старой польской истории полно шляхетского свавольства, а мало законности. И в литературе повтаряется то само. Мы припоминали собі сцены из творов Сенкевича, Мицкевича и других наибольших польских писателей, як шляхта кричала:

— *Bigosować! Na szable go!*

В польской литературе нагромажено стільки ненависти к соседям, и восхваления своей польской культурности и якоїсь цивилизаторской миссии, што человеку аж страшно робится. В гимназии мы наслухались аж до тошноты того самохвальства, як то шляхетска и католицка Польша несла культуру на Восток и як заслоняла европейску цивилизацию перед заливом азиатского варварства. А то была шляхта, котра и в отношениях меже собой не мала людского порядку, ани пошанования культуры и законности.

Іхали мы в вагонах, назначенных для перевоза худобы, в котрых не было окон. Коли жандармы зарыгльовали двери, то в

вагоні робилось темно, як в ночи. С початку жандармы іхали разом с нами, то и в часі движения поїзда приоткрывали двери. Но уже на другой день робили иначе: закрывали двери, засували зовні рыгльом и так оставляли нас, а сами ишли до особового вагона. Страшны минуты переживали мы в таких вагонах, душились просто, бо воздух не мог попасть до середины, где было полно народа. В дверях была мала щелина, то к ней приходили арестанты и прикладывали уста, шtbody вдыхнути трохи свіжого воздуха. Мы ждали як спасения слідующей остановки, бо коли поїзд остановился, то зараз приходили жандармы и открывали двери, шtbody показати нас публикі, а разом с тем и порохувати, ци кто не сбїжал.

Три дни мы были в той дороге. Подорож так вычерпала каждого, што мы тратили охоту до життя. Человек думал: най бы раз пришол даякий конец. Никто не боялся ани того, што може дагде там на слідующей станции выведут нас из вагонов и постріляют. Но притом люде стратили и способность — боронитися, протестовати против такого нелюдского издівательства. Каждый повисил голову, а внутренне сознание говорило: “Ділайте, што хочете, бо мні не расходится о нич больше, я уже не человек, я перестал жити.”

Наконец, слава Богу, тота подорож закончена. Поїзд минул велике місто Грац и остановился на маленьком перестанку серед чистого поля. Жандармы отверяли вагоны и крикнули: “Гераус”. И тут повторилось то, што мы пережили уж в Горлицах перед отмаршом. Жандармы кольбами подганяли нас и уставляли в ряды — по штыри особы. Потом начали рахувати, ци всіх привезли. И хотя кто подскочил и стал, як треба, то и так при числении жандарм каждого с краю ударил кольбом.

Наш поїзд уїхал дальше, а мы, уже готовы до маршу, увидили себе окруженными с обох сторон огромном толпом старых солдат “ляндвера” в самых чудацких убраниях. Один мал войсковый мундур, но капелюх цивильный, инший вьсо цивильне убранье, лем гвер войсковый. Были и такы, што и гверов войсковых не мали, лем стрілецкы пушкы, с якими ходят на полюванье. Крімі того, каждый из тех солдат держал високо над головом

лучиво и світил, бо на послідню станцию мы прибыли поздно вечером.

Гдесь впереди роздалась команда “Марш!” и мы рушили вперед. Ишли мы долго от желізной дороги куда то в чисте поле. Я много раз послі всіх тех событий старался в своей памяти представить собі тоту дорогу, но не мог получить ясной картины. Я виділ тилько чудовищный світ лучив и грязну дорогу среди ланов кукурудзы. Но одно чувство осталось в памяти. Мні выглядало так, што нас ведут на смерть. Особенно тоты бесчисленны лучива в темноті ночи и глухе поле наводили на мысль, што вьсо то есть приготовление к росстрілу. Но мы всі были так вымученны, што перестали реагувати даже на найсильнейшы чувства, то и тото чувство близкой смерти не оставило замітного сліда в сознании. Припоминаю собі, што солдаты били немилосердно люде за всю дорогу, но люде, якбы не чувствовали тех ударов, даже не усувались от них, так што солдат ударил раз, два, три разы и переставал.

Потом впереди перед нами замерцали маленькы світла, и мы повернули с дороги на звычайну полеву стежку. Тут мы увидили при світлі лампад якысь низенькы полотняны хатинкы, як цыганскы шатра. На переді колонна задержалась, дались чути крикы, удары, и люде толпом кинулись к шатру, сбились в одну купу и долго так мотались там, доки не скрылись в середині. То само повторилось перед слідующим шатром. С одним таким толпом и я попал до середины. Той ночи я ани не знал точно, што то было, аж на другой день выяснилось, што то был звычайный войсковый цельт. Намацавши под ногами солому, я звалился на землю, и так, як пришол, с валізком в руке, заснул моментально солодкым, вьсо покрывающим сном. По штырьох бессонных ночах я спал як убитый, не чул никого и не интересовался ничым в світі.

(Продовження слідує)

Не збачай, Лемку, з лемківской
дороги,
Нигда не забуд про Лемковину,
Можеш хвалити Леха, Чеха, можеш
і Україну.
Пішли там, Лемку, свої внучага, на
Лемковину.
Най ходят по горах, сіют смереку і
бучину,
Бо там іх пришвіст, в тих наших
горах.
Колиси треба... лишити чужыну.